Rallen

Nr 4 2023
Årgång 53

Angarngruppens informationsblad

Sällsynta långhorningar upptäckta
Rödvingesträcket förbi Angarn
Fågelobservationer - stripgås och större piplärka
Sjöfågeltaxeringen vid Angarnssjöängen
Sträckande brun glada sedd i Stockholmsområdet
Rovfåglarna vid Angarnssjöängen
Naturvård - vattenståndskurvan och vildsvinen

Blå kärrhök vid Angarnssjöängen. Foto: Kenneth Olausson

Ordföranden har ordet

2023 blev återigen ett händelserikt år för Angarnssjöängen och Angarngruppen. En efterlängtad restaurering av mittdiket och området nedanför Midsommarberget samt nödvändiga reparationer av kobrygga och människospänger hann genomföras, innan Länsstyrelsens krympta anslag påverkade planerna för resten av året.

Månadsrundor och andra etablerade exkursioner har verkställts som sig bör. Örnkollen återuppstod och specifika utflykter (”Titta ner”) med kärlväxtfokus har startats. En serie med innekvällar har påbörjats, där den första med titeln ”Hur går det för Sveriges fåglar” förhoppningsvis har ägt rum, när detta läses. Angarngruppens fotogrupp växer och därmed den viktiga dokumentationsförmågan.

Foto: Kenneth Olausson

Angarngruppen har lämnat yttranden till kommunen avseende ansökan om bygglov från Hacksta Gård samt detaljplan för Okvista 5.

Inventeringar av fauna och flora fortsatte med Bioblitz, Nattlys och speciella aktiviteter riktade mot fåglar och vissa skalbaggar. En ny fågelart noterades, brandkronad kungsfågel, och därmed har hela 268 arter observerats inom området. Ett stort antal ”nya” ryggradslösa djur har också hittats under 2023, vilket medfört att antalet kända arter har ökat med 79 % till 1631, sedan vi började med våra stora inventeringsinsatser 2018. Vår kunskap om framför allt lavar och svampar, men även mossor och kärlväxter har också blivit betydligt större sedan dess.

Under 2024 kommer våra inventeringsinsatser öka betydligt. Vi har beslutat om ett utökat engagemang, vad gäller vissa fågelarter som exempelvis blå kärrhök. Därtill ett par nya initiativ för att få ännu bättre kunskap om traktens fågelliv. Vi återkommer! Länsstyrelsen har nyligen givit oss dispens för att fortsätta med Bioblitz och Nattlys under de närmaste fem åren och med ett ordentligt utökat program för Nattlys. I stället för en gång under sommaren och i Skesta hage planerar vi nu för sju olika tillfällen under lika många månader (april – oktober) från och med 2024 och på sex olika platser runtom sjöängen inom reservatet. De specifika inventeringarna rörande jordlöpare och trälevande skalbaggar avslutas i och med det tredje året för dessa.

Utflyktsprogrammet utökas framför allt med Nattlys och ”Titta ner”, den senare eventuellt med annat att utforska på marken än kärlväxter. Serien ”Hur går det för …” fortsätter med åtminstone två innekvällar under 2024 och därtill ett av SLU finansierat helt nytt utbildningsprogram. Vi återkommer!

Allt detta och mer för Dig som medlem för endast drygt fem nya inrikesporton för brev!

Tack för Ditt medlemskap och engagemang och på återseende vid Angarnssjöängen 2024!

Två sällsynta långhorningar upptäckta nära reservatet

Fina fynd av sällsynta långhorningar har rapporterats in i närheten av Angarnssjöängens naturreservat. Dessa fynd har tillkommit tack vare observanta personer i fält som artbestämt korrekt och rapporterat in i Artportalen.

AV **GUNNAR HESSE**

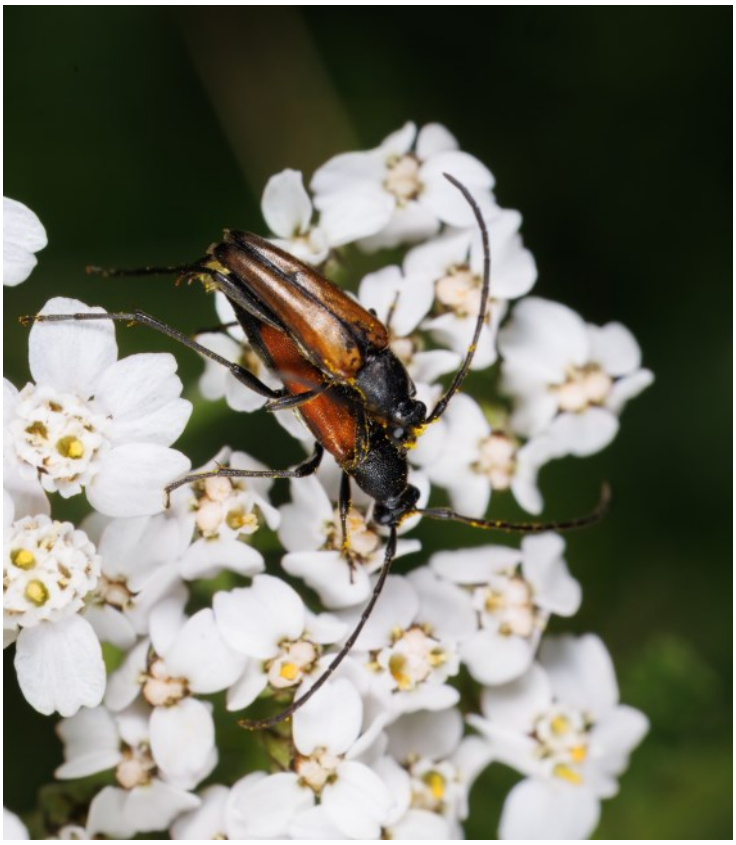

Ängsblombockar, parning. Foto: Kenneth Olausson

Långhorningar (*Cerambycidae*) är en familj av skalbaggar, som ofta drar uppmärksamheten till sig även från icke-entomologer tack vare sin karakteristiskt smäckra kroppsbyggnad samt ofta vackra täckvingemönster och färger. Därtill är många, men långt ifrån alla, blombesökande och/eller minst 10 mm långa och därmed ofta relativt lättupptäckta. I Sverige finns knappt 120 reproducerande arter fördelade på hela 57 släkten. Inom Vallentuna kommun har 57 olika långhorningsarter observerats och rapporterats på Artportalen. Den art som de flesta naturintresserade nog stött på, är ängsblombocken (*Stenurella melanura*), som är mycket allmänt förekommande på diverse blommande kärlväxter under högsommartid. Knappt 10 mm lång och röd (honan) eller gulbrun (hanen) är den svår att undvika, om man bara har ögonen med sig.

Det senaste långhorningstillskottet för både området kring Angarnssjöängen och kommunen kom i början av juli i år, då Måns Grundsten från Gustavsberg, efter att förgäves ha letat efter den svartfläckiga blåvingen i Skesta hage, begav sig till Senebykärret strax norr om reservatsgränsen. Något söder om kärret där finns en mindre våtäng med mycket gott om bland annat blommande strätta. Just där på en av blommorna hittade Måns den sällsynta och rödlistade (NT, nära hotad) bandade skulderbocken (*Pachyta lamed*). ”*Häftigt fynd!*” kommenterade snart Hans-Erik Wanntorp rapporten på Artportalen och det är bara att hålla med samt att tacka och gratulera Måns till den fina observationen. En verklig skönhet, se Måns’ foto! Den bandade skulderbocken trivs bäst i naturskogsområden och gärna där det finns träd skadade av granbarkborren (*Ips typographus*) eller av brand. Den förra har ju verkligen gjort sitt intåg i trakterna runt omkring!

Tre dagar senare, den 12 juli, försöker jag och två andra, upprepa bravaden. Med Christer Christensen som guide (han har varit där förr) beger vi oss till Seneby, hittar lämplig parkeringsplats för bilen och påbörjar förväntansfullt promenaden norrut mot kärret och ängen. Kärret ”klarar vi av” relativt snabbt utan speciella fynd; det är ju dessutom våtängen, som är det hägrande målet. Många ståtliga strättor i blom finns det, så det är

Den bandade skulderbocken är ett: ”Häftigt fynd!”. Foto: Måns Grundsten

Sälgvedbock, en sällsynt art. Foto: Kenneth Olausson

bara att starta sökandet. Fyrbandad blombock (*Leptura quadrifasciata*), en tämligen vanlig långhorning, hittar vi och därtill *Cychramus luteus*, en knappt fem mm liten glansbagge, som är allmän i blommor samt en del annat. Skulderbocken gäckade oss dock, trots ett metodiskt genomsökande av alla strättor och en del andra växter i området.

Nåja, man lyckas ju inte alltid, så tillbaka mot bilen med högburna huvuden och blickarna riktade mot blommor och blad. Framme vid Seneby gård och nära landsvägen hajar vi till! En stor, stilig långhorning kryper omkring på ett löv i ett sälgbuskage. Större aspvedbock (*Saperda carcharias*) anser vi självsäkert, fast den ser nog lite avvikande ut. Kenneth Olausson är, som alltid, redo med makrokameran, och förevigar djuret. Klart, vi är nöjda med tröstpriset och Kenneth rapporterar med bild på Artportalen och så blir det inte så mycket mer med det.

… tills någon observant och kunnig person för några veckor sedan synade rapporten på Artportalen och deklarerade *”Detta är en sälgvedbock (Saperda similis), känns igen på de svarta spetsarna på antennerna. En mycket sällsynt art.”* Tack! Dessutom är sälgvedbocken gråare (det var det vi spontant reagerade på) och har avrundade täckvingespetsar. Ny art för vårt område och över tjugo år sedan det senaste fyndet i kommunen. En långhorning, som kan bli upp till 22 mm och som namnet anger har sälg som värdväxt, men även asp lär duga. Arten bedöms som LC, livskraftig, men har trots det bara rapporterats i genomsnitt sex gånger per år på Artportalen de senaste sex åren i hela riket och då främst i mälarlandskapen och Skåne.

Två nya, sällsynta långhorningar nära reservatet! Slutet gott, allting gott!

Källor: Artfakta, Artportalen och Nationalnyckeln, Skalbaggar: Långhorningar

Tips från webbredaktören **Björn Nordling:**

Rallens tidigare nummer kan du hitta på webbplatsens meny under Angarngruppen, Rallen. Där finns alla nummer från 1971, utom de 4 senaste, via Google Drive.

Meddelanden från Angarngruppen. Första numret kom ut 1969. 29 nummer med innehållsförteckning finns på webbplatsen under menyn Angarngruppen.

Rödvingesträcket förbi Angarn

Rödvingetrast på marken. Foto: Christer Hjert

Den här artikeln är en vidareutveckling av ett textavsnitt från mitt stående kåseri ”Hemma på Sjöbacken” i Fåglar i Stockholmstrakten. Hämtat från nummer 4, 2022.

AV **HANS-GEORG WALLENTINUS**

Lite teknik

Jag har sedan ett par år ställt ut min parabol i trädgården i Svista, fem kilometer öster om Angarn, och låtit den spela in de ljud som natten kunde bjuda på. Huvudsakligen har jag spelat in under höstarna och då har parabolen riktats snett uppåt och mot nordost. Bakgrunden till detta är att det mesta höstfågelsträcket, som inte är bundet till ledlinjer i terrängen, sker i sydvästlig riktning (bofink är bästa exemplet bland dagflyttande arter). Även om inte exakt samma fåglar passerar både hos mig och förbi sjöängen, tillhör de samma ”kontingent” av fåglar. Naturligtvis fick jag med även icke sträckande arter, till exempel vattenrall, rördrom och annat nere från Garnsviken.

De inspelningar jag gjort, måste sedan föras över till ett lämpligt analysprogram på datorn, ”tvättas” från de värsta störningarna (ni fattar inte hur många flygplan som kan passera under en natt!), förstärkas och detaljanalyseras. Även ett mycket svagt läte kan visa sig vara intressant. Genom att ”hitta” några svaga läten har jag fått såväl större strandpipare och grönbena, som kärrsnäppa som nya tomtkryss.

Jag har länge använt ett analysprogram som numera heter *Audition* (från Adobe), men som är rätt dyrt att abonnera på (köpa går inte). Det finns också gratisprogram som funkar. Jag ska bara nämna Raven Lite 2 från samma gäng som gjort fågelidentifieringsapparna BirdNET och Merlin, och Audacity som är ett mer ”normalt” ljudredigeringsprogram, men med många möjligheter.

Vad är nocmig?

Begreppet ”nocmig” poppar ibland upp i texter om fåglar och fågelflyttning. Det är helt enkelt det jag förklarat i teknikavsnittet, det vill säga nattinspelningar av flyttande fåglar, ”NOCturnal MIGration”. Nocmig är en metod som börjat användas till exempel på Landsorts fågelstation för att fånga in det sträck som sker på natten och som alltså inte går att se. Naturligtvis får man inga exakta siffror på antalet fåglar, utan snarare ett jämförelsetal mellan olika nätter och platser. På Landsort används fasta inspelningsapparater som vittjas på sitt ljud då och då, medan jag använder min parabol (Telinga Pro med stereomikrofon) som sätts ut tillsammans med en inspelningsapparat (Zoom H4n Pro) under nätter då det förhoppningsvis ska vara uppehållsväder.

Sista inspelningen 2022

2022 års sista nattinspelning gjorde jag 23 - 24 oktober med baktanken att kanske få in någon sträckande rödvingetrast. Det var inte mycket till sträckande arter under denna natt, förutom rödvingetrastar, mängder av rödvingetrastar. Vid datorn kunde jag identifiera inte mindre än 80 förbiflygande rödvingetrastar mellan klockan 17.00 den 23 oktober och klockan 08.00 den 24 oktober.

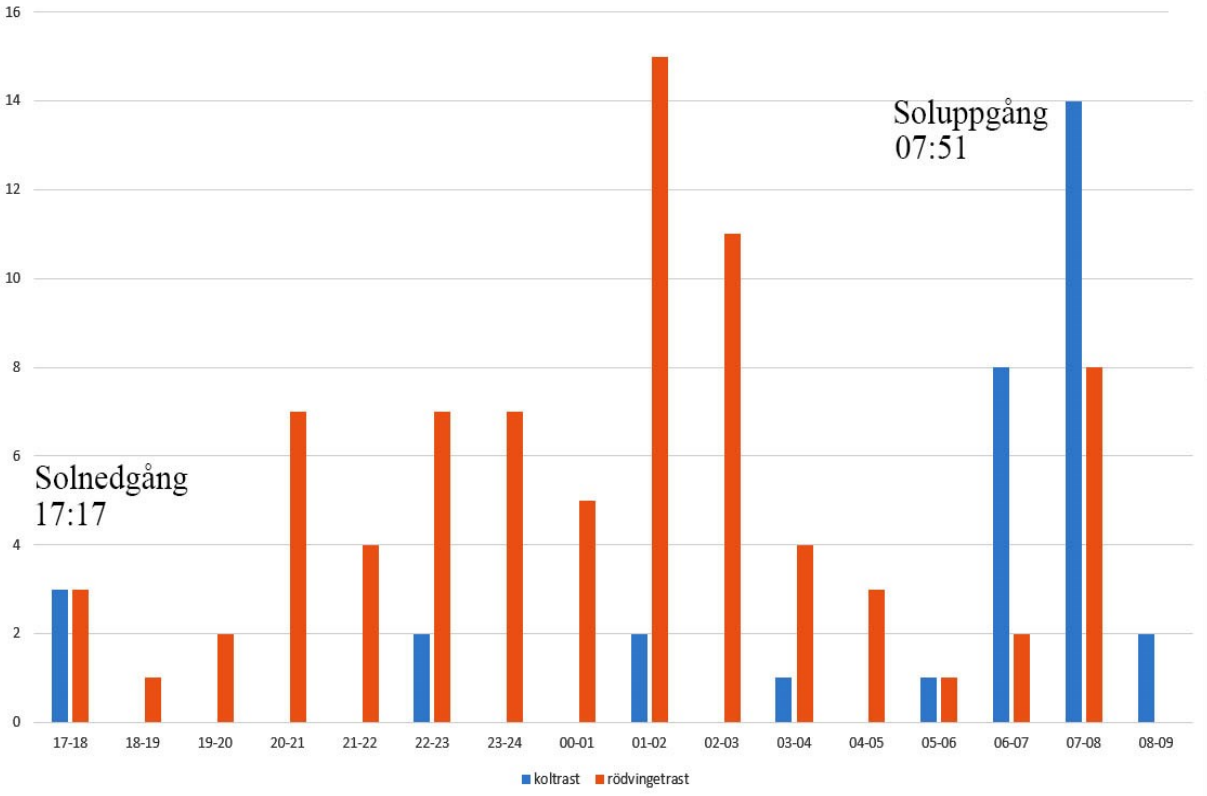

Diagrammet visar hur många lockläten, räknat per timme, som jag hittat i sonogrammet från nattinspelningen 23/24 oktober. Rött är rödvingetrastar och blått koltrastar. Lokala fåglar, främst koltrastar, flyger omkring vid solnedgång och soluppgång. (Från ”Fåglar i Stockholmstrakten”).

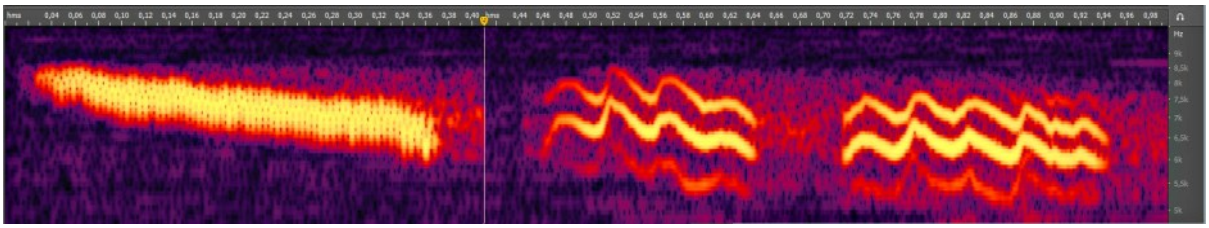

Sonogrammet visar flyktlätet hos rödvinge och koltrast. Bägge ligger på cirka 7 500 Hertz tonhöjd. Rödvingen har en snabb ”drill” som gör att lätet låter lite "syrligt". Koltrasten har en betydligt långsammare drill som dessutom (ofta) byggs upp av två parallella toner. Drillen i sin tur är (i det här fallet) uppdelad på två lika stora delar. Det här lätet låter mer som ett sprött "srii" (Från ”Fåglar i Stockholmstrakten”).

Inte bara fåglar från Roslagen

Det är lätt att tro, att de fåglar som sträcker över våra trakter kommer från skogar i Roslagen, och/eller norrut i landet. Men det hävdar jag inte stämmer. De flesta sträckande fåglarna i Roslagen kommer inte från norra Sverige, utan från andra sidan Östersjön/Bottenhavet, det vill säga Finland och västra Ryssland.

Traststräcket 23 - 24 oktober 2022

Men tillbaka till nattsträcket 23 - 24 oktober. Ett glest sträck satte i gång redan från solnedgången. Jag skulle gissa att det är då trastarna börjar ge sig i väg, men det sker naturligtvis inte samtidigt från en och samma plats eller i hela området.

Det verkar alltså troligt att fåglarna normalt ger sig i väg från solnedgången och framåt. Solen gick ned omkring kvart över fem 23 oktober, men först efter klockan åtta kom rödvingesträcket i gång ordentligt. Det maximala sträcket pågick under två timmar, klockan 01.00 – 03.00. Därefter avtog sträcket markant för att öka lite igen timmen före soluppgången (se diagram på föregående sida).

Om vi gör tankeexperimentet att en rödvingetrast flyger med en hastighet av 40 kilometer i timmen (vilket verkar sannolikt att döma av de få litteraturreferenser som finns) skulle de första åländska trastarna kunna passera efter, grovt räknat, tre timmars flygning. Det skulle stämma rätt bra att de rödvingar som börjar ”trilla in” klockan 20.00 och framåt tillbringat dagen på Åland. Fåglar som startat från finska fastlandet skulle nå oss efter drygt sex timmar. Det talar för att sträcktoppen efter midnatt är fåglar som startat just från det finska fastlandet.

Sträcket upphörde

Men varför ”dör” detta sträck efter bara ett par timmar? Forskning har visat att rödvingetrastarna börjar få ”soppatorsk” efter åtta timmars flygning. Det betyder att om fåglarna flugit i sex timmar för att komma till Angarnområdet är det bara under ett par timmar till som finska fastlandsfåglar kan flyga förbi innan bränslet tar slut. Och det är antagligen vad som syns i sträcksiffrorna; trastarna måste ner och fylla på förråden. De fåglar som passerar därefter är då antagligen sent startande fåglar, eller fåglar från den lokala poolen, som gör kortare turer under senare delen av natten.

Bofink visar ungefär samma mönster som rödvingetrasten, fast dagtid. Bofinken drar i väg från övernattningslokalerna strax före soluppgången. De håller uppskattningsvis också en flyghastighet på ungefär 40 km i timmen. En bra sträckdag i oktober kan man därför nästan exakt klocka in de fåglar som startat från Åland och vilka som kommer ända från finska fastlandet. Så det här flyttningsmönstret är nog inte unikt, utan gäller nog många arter, både dag- och nattsträckande.

Fågelobservationer vid Angarnssjöängen tredje kvartalet 2023

Stripgås sträcker på vingarna vid Angarnssjöängen. Foto: Kenneth Olausson

Ett urval av intressanta observationer från Angarnssjöängen rapporterade i Artportalen, sammanställda av Andreas Viberg. Särskilt intressanta observationer var rastande stripgås och större piplärka, samt de stäpphökar som visade upp sig fint för många skådare.

AV **ANDREAS VIBERG**

På Artportalen har drygt 5000 observationer lagts in för Angarnssjöängen under tredje kvartalet, och årslistan den 30 september landade på 190 arter. Årets siffra 190 kan jämföras med 183 från samma datum 2022 och 194 arter under 2021. Närbelägna och till viss del jämförbara Fysingen samlade ihop hela 203 arter till och med tredje kvartalet i år.

Rapportörer

EKE Erik Koppe, SPN Stefan Paulin, KON Kenneth Olausson, SSM Svante Söderholm, CHT Christer Hjert, ANY Aron Norrby, BSN Börje Scharin, KGS Karl-Gustav Sjölund, BBD Bertil Björklund, PNN Per Norlin, BEN Britta Eriksson, UIS Ulric Ilveus, MJN Magnus Johansson, JSG Julia Stigenberg, NBM Niclas Backström, PGG Per Gullberg, VNY Viggo Norrby, PBN Pelle Barkengren, PFN Percy Fredriksson, LGN Leif Godin, MWM Mårten Wickström, RSR Roland Sjölander, TPN Tony Persson.

Juli

5.7 En skräntärna passerar lågt över Midsommarberget (SPN), dessutom 2 spelande vaktlar.

7.7 Under juli ses några enstaka backsvalor regelbundet så någonstans i närområdet lär de häcka (flera observatörer).

13.7 En drillsnäppa hörs locka (VNY), dessutom rastar en småsnäppa (LJN med flera).

14.7 Årtor. 2 kullar med totalt 9 årtungar ses (EKE), kul med sådan framgång.

18.7 Enda rapporten på rördrom, MWM hör en tuta mitt på dagen något oväntat.

Ägretthägern flyger gracilt fram ute i vassen. Foto: Peter Ström

Björktrasten spärrar ut vingarna och landar intill sin artfrände. Foto: Arne Berneklint

20.7 Två skräntärnor passerar och tar något varv över sjöängen på känt manér (LJN med flera).
24.7 4 bivråkar, varav 2 spelflygande rapporteras (EKE).
26.7 En röd glada drar förbi, periodens enda (SPN, KON).
29.7 En skräntärna passerar (LJN).
30.7 Ytterligare en skräntärna rapporteras (RSR), en ganska bra sommar för skräntärna alltså.
31.7 En drillsnäppa rastar (EKE, KON).

Augusti

5.8 2 småsnäppor rastar nedanför Midsommarberget (CHT).
6.8 Höstens sista drillsnäppa rastar tidigt på morgonen (LJN). Ägretthägrarna var stundtals många under perioden, som mest sågs 7 exemplar samtidigt.
12.8 Grågässen peakar med 2700 exemplar (SSM), så gör även kärrsnäpporna med 13 exemplar.
13.8 Periodens enda observation av havstrut, 5 exemplar sträcker SV (LJN). Dessutom en rastande kustpipare (MJN)
15.8 En kustpipare noteras (EKE).
16.8 Höstens första blå kärrhök, en adult hane rapporteras (EKE). Dessutom ytterligare en kustpipare.
18.8 Fjärde dagen i rad med kustpipare (PFN), det blir även årets sista.
22.8 Höstens första pilgrimsfalk, en 1k flyger förbi (KON). Därefter ses pilgrimsfalk ytterligare 4 dagar under perioden.
23.8 Något oväntad observation av brunand, en 1k rastar nedanför Midsommarberget (PGG, EKE, KON).
25.8 Höstens första blåhake rastar (EKE). Därefter regelbundna observationer september ut.
29.8 En något ovanlig höstobs av härmsångare (PNN).
30.8 En adult hane stäpphök jagar på kvällen vid Lundbydiket (TPN).

September

6.9 En stripgås upptäcks på Åstaåkern (många observatörer). Gåsen rastar med grågäss och stannar ett par dagar. Den notoriskt svåra nötkråkan visar sig under dagen för ett flertal observatörer ovanför Sommarstugeområdet.
8.9 En kattuggla hörs vid Lappdal (PBN).
12.9 Andra och sista dagen med nötkråka under hösten (KON).
13.9 Periodens enda observation av bläsgås, en ensam individ som rastar nedanför Midsommarberget (NBM).
14.9 En brun glada sträcker SV över Åstaåkern (SPN, KON).
15.9 EN 1k stäpphök sträcker (flera rapportörer).
19.9 En större piplärka rastar på Örstaåkern (flera rapportörer), dessutom stöts en lappsparv (LGN), därefter görs ytterligare två observationer av lappsparv den påföljande veckan.
23.9 Periodens enda observation av skäggmes, 2 exemplar utanför Byksberget (UIS).
24.9 Den goda stäpphökshösten håller i sig med 2 exemplar, en 1k honfärgad samt en 2k+ hona syns över sjöängen (flera observatörer).
28.9 En gransångare som lockar lite avvikande rapporteras som sibirisk gransångare (KON). Vet inte riktigt vad det blev av denna observation, huruvida den godkändes eller inte som sibirisk. Däremot var det en debatt om gransångare med liknande lockläten på BAND under hösten. Dessutom har samma observatör en sjungande svart rödstjärt vid Örsta.

Sjöfågeltaxeringen vid Angarnssjöängen 2023

Bläsänder vid sjöängen. Foto: Christer Hjert

Sedan 2017 har det genomförts sjöfågeltaxeringar vid Angarnssjöängen. Denna sjöfågeltaxering är en nationell inventering som drivs av Svensk Fågeltaxering hos Biologiska Institutionen vid Lunds universitet. Årets resultat redovisas i jämförelse med tidigare år i denna artikel.

AV **ULRIC ILVEUS**

Vid själva inventeringen skall alla fågelarter, förutom tättingar, räknas vid Angarnssjöängen. Själva inventeringen skall om möjligt genomföras årligen vid ett tillfälle i andra delen av maj. De sju inventeringar som jag gjort hitintills har genomförts mellan 13:e och 26:e maj, och i år utfördes inventeringen den 21 maj.

Jag använder mig av samma metod som vid de andinventeringar som tidigare år genomförts, från mitten av april till mitten av juni, vilket innebär att jag går runt Angarnssjöängen motsols med start och slut vid byksberget. Sjöängen har delats in i 19 olika zoner där alla individer räknas och bokförs. Det gäller att ha viss koll på fåglarnas rörelser under rundan för att undvika dubbelräkning, men risken att individer räknas två gånger

finns alltid. Å andra sidan så finns det gott om gömställen i sjöängen vid denna tid på året då mycket vegetation har vuxit upp, så risken är antagligen större att man räknar färre individer än vad det egentligen finns.

Genom åren har jag noterat att det är viktigt att jag är den första personen som går runt sjöängen tidigt på morgonen. Detta då fåglarna har en tendens att dra sig in i mitten av sjöängen för att söka skydd när flera människor är närvarande samtidigt. Detta är en utmaning då besökarantalet ökar (vilket i sig är mycket glädjande) varav många är vid sjöängen tidigt, samt att jag inte kan göra inventeringarna på veckodagarna då det är färre besökare än på helgerna.

Vad har då resultatet blivit under de inventeringar som genomförts?

Flest arter och individer noterades under 2021, medan det lägsta antalet räknades under 2019, se tabell 1.

Att 2021 sticker ut beror på att jag var tvungen att genomföra inventeringen redan 13 maj, och då är det generellt fler fåglar som rastar i sjöängen.

Den art som haft flest individer är grågås. Både 2016 och 2018 räknades 578 vuxna fåglar. 2017 noterades 503 individer, under 2019 endast 188. 2020 var det åter många grågäss och jag räknade in 536 individer. Under 2021 till 2023 har det varit stabilt med grågås och under 2023 räknades det in totalt 558 individer.

En annan art som starkt skiljer sig åt i antal beroende på när inventeringen sker är skrattmås. I början av säsongen finns alltid ett antal skrattmåsar som försöker häcka, men då vattendomen säger att sjöängen skall sänkas så kommer dessa häckningar att misslyckas då räven och andra predatorer till slut kan komma ut till deras bon och röva ägg eller kläckta ungar. För att förebygga detta så grävdes det ut nya öar, dels vid Lundbydiket för några år sedan, dels nedanför Midsommarberget till denna säsong, men tyvärr var

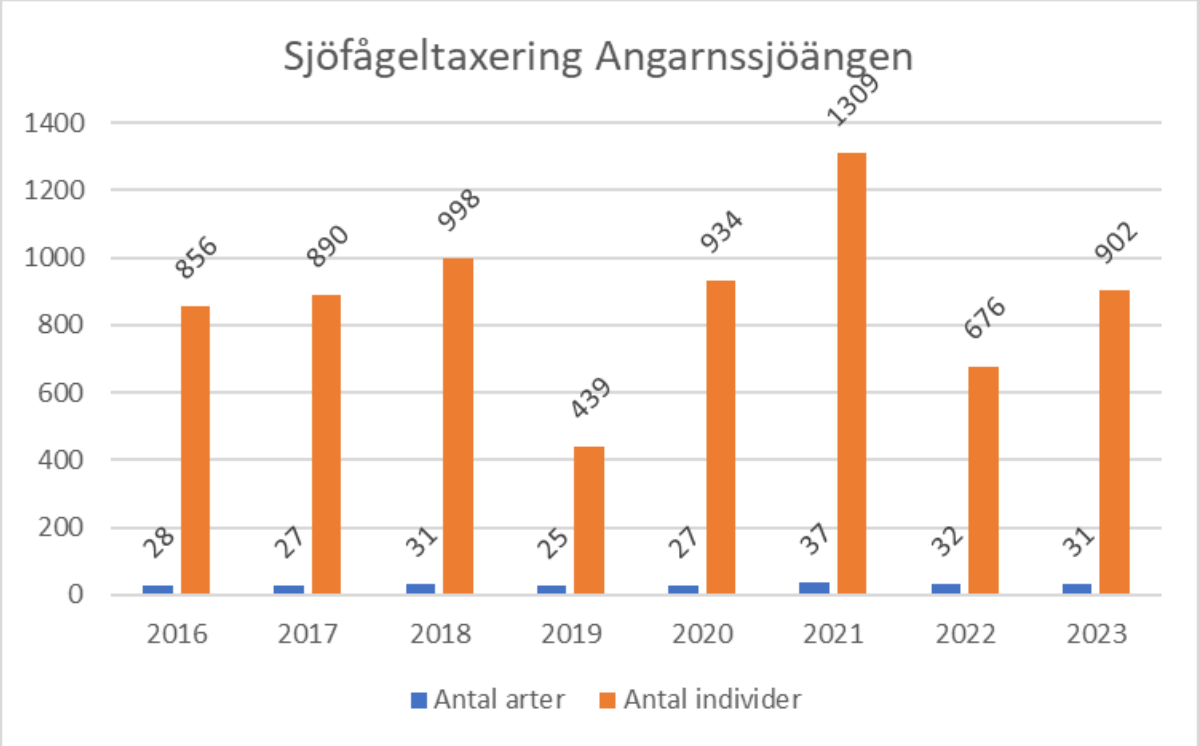

Tabell 1: Antal arter och individer som noterats 2016 - 2023.

det ingen häckning i år heller. 2023 räknade jag till 56 individer som tyvärr valde annan plats att eventuellt häcka på. Noterbart var att jag observerade hela 17 östersjötrutar som födosökte tidigt på morgonen i hästhagarna vid Örsta parkeringen.

Tofsvipan var som vanligt den talrikaste arten av vadare och sedan 2020, då totalt 77 individer räknades, har det varit ganska stabilt med många individer runt sjöängen och för 2023 blev det totalt 63 individer. Övriga vadare som noterats i mindre antal under dessa inventeringar är röd- och grönbena, gluttsnäppa, skogssnäppa, svartsnäppa, brushane, enkelbeckasin, ljungpipare, mindre strandpipare och mosnäppa.

Sothönan är också en art som skiljer sig åt något från år till år och tyvärr verkar den ha en nedåtgående trend. 2017 var det hela 107 individer, sedan var det i snitt ett 30-tal individer 2018 till 2021, 2022 störtdök siffran till endast 7 individer för att under 2023 öka till 23 individer.

Rovfåglar räknas också och den enda art som noterats årligen är brun kärrhök med som mest 4 individer och som lägst 2, vilket också var resultatet för 2023. Övriga arter är havsörn och ormvråk, men också tornfalk, lärkfalk, fiskgjuse samt 2017 en 2K hane av aftonfalk.

En art som börjat att dyka upp och även stanna kvar längre vid sjöängen är vitkindad gås. Arten noterades i protokollet för första gången 2020 och har sedan dess räknas in varje år. 2023 var det 2 individer kvar. Vi som har skådat fågel länge vid sjöängen har sett hur kraftigt bläsgåsen har ökat, och de räknas numera in i hundratal under vårflytten, jämfört med för 10 – 15 år sedan då arten endast rastade sporadiskt med någon enstaka individ. Dock har bläsgässen hunnit sträcka mot norr och häckningsområdena långt innan genomförandet av dessa inventeringar.

Nu när det finns data från ett antal år som denna typ av inventering genomförts, ser 2023 ut att vara ett genomsnittsår gällande arter och antalet individer. 2021 sticker ut, men det var dock en vecka tidigare än övriga inventeringar och därför inte helt representativt. Även om det ser hyfsat stabilt ut mellan åren så finns det förändringar inom de olika arterna varför dessa inventeringar behöver fortgå och genomföras årligen även i framtiden. Enda sättet att påvisa att sjöängen påverkas av klimatförändringar, eller andra orsaker, är att ta fram data och då genom just inventeringar.

Vitkindade gäss, allt vanligare vid Angarnssjöängen. Foto: Roffe Andersson

Gunnar Hesse - styrelsens ordförande

Gunnar Brusewitz och Carl H. Lindroth var tidigt mina främsta läromästare och inspiratörer till att upptäcka den fina naturen på föräld -ragården på Östgötaslätten.

Brusewitz, framstående författare, konstnär samt entomolog och ornitolog, var gift med en av min pappas kusiner och de kom att besöka oss flera gånger under 50- och 60-talet. Riksettan (dåtidens E4) skar rätt igenom våra ägor och det gjorde det så mycket enklare för bilburna vänner att hälsa på. Jag glömmer aldrig min första grå flugsnappare, som Gunnar Brusewitz lät mig studera i hans stora, fina handkikare; ej heller hans bok ”*Fåglar i kikarn*”, som jag fick som gåva med dedikation under ett av besöken.

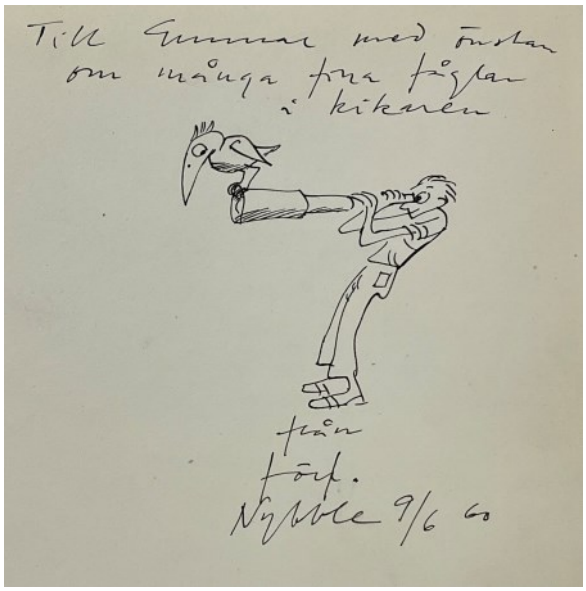

Teckning med dedikation till Gunnar Hesse från Gunnar Brusewitz.

Carl H. Lindroth, en av Sveriges främsta skalbaggskännare, och den person som genom sin ”trilogi” ”*Våra skalbaggar och hur man känner igen dem*” breddade den allmänna kunskapen om dessa djur högst avsevärt. Mina exemplar från 1959 använder jag fortfarande med förkärlek.

Kikare (konfirmationspresent), fjärilshåv, slaghåv och vattenhåv samt egentillverkat såll för skalbaggar, portör för kärlväxter var ofta mina trogna följeslagare vid vandringar genom gårdens skog, åkrar och hagar. Insekterna har jag fortfarande kvar prydligt (nåja, för det mesta!) monterade med nål i glaslådor; dessutom sedan några år tillbaka samtliga rapporterade på Artportalen. Herbariet mötte ett osäkrare öde och får anses för evigt förlorat.

Under fem år var jag flitig (nu med 358 rapporter på Artportalen), men med början i andra ring på gymnasiet började studieallvaret på riktigt. Det gällde att komma in på Tekniska högskolan i Stockholm och då fick hobbyverksamheten gå på sparlåga. Student 1965 med bland annat nämnde professor Lindroth som censor i muntan med skräckblandad förtjusning från min sida och sedan KTH som planerat.

Sedan kom familj och karriär att bli huvudfokus och naturen blev fortsatt en sidoverksamhet. Elva år utomlands med placering i England (två perioder) och Kalifornien däremellan gav extra krydda åt livet med bland annat kalifornisk vaktel och Annas kolibri som tomtkryss på det senare stället.

Åter till Sverige och nu Stockholms-trakten i slutet på 80-talet och så småningom upptäckte jag både Angarnssjöängen (minns ej hur!) och Angarngruppen (minns ej hur!). Först på egen hand eller med hustru Marie-Louise och/eller yngste sonen Carl besöktes reservatet, men från 2003 även genom av föreningen genomförda exkursioner. Mindre flugsnappare, hornuggla och härfågel var några av de första observationerna och tillika exklusiva livskryssen.

Jag blev successivt mer och mer engagerad i Angarngruppen och under årsmötet 2009

hamnade jag i styrelsen ”genom ett bananskal”. Valberedningen hade nämligen inte lyckats med bedriften att finna tillräckligt med ledamotskandidater, så när dåvarande ordföranden Lars Frankenberg ställde frågan till de närvarande medlemmarna, så sträckte Eric Renman och jag upp händerna och en lättad församling godkände snabbt förslaget och på den vägen är det (i mitt fall) …

Efter att Lars hastigt och mycket tragiskt avlidit i början av 2010, blev jag kontaktad av Sven Faugert, valberedningens ordförande, angående ordförandeposten och resten är historia. Ett mycket intressant, stimulerande och ansvarsfullt uppdrag, som jag verkligen värdesätter; ”*att aktivt värna om fauna och flora i naturreservatet Angarnssjöängen med omgivningar*”, som våra stadgar inleds med, är särskilt viktigt i dessa tider med återkommande hot mot den så oerhört betydelsefulla biologiska mångfalden. Tack för förtroendet!

Ulric Ilveus - styrelsemedlem

Jag heter Ulric Ilveus och är 58 år. Jag bor i Vallentuna sedan 1995 med min hustru och tillsammans har vi tre vuxna söner. För att göra familjen komplett så bor det två katter av rasen Maine Coon tillsammans med oss.

Yrkesmässigt driver jag en konsultfirma där jag hjälper företag att certifiera sina verksamheter mot olika standarder. Större delen av tiden är jag underkonsult åt Det Norske Veritas där jag certifierar bolag mot internationella standarder globalt. Arbetet innebär mycket resande, så för att orka blir naturen en viktig ventil.

Mitt naturintresse har funnits sedan barnsben och som ung hade jag många olika husdjur i allmänhet och fiskar samt fåglar i synnerhet. Under skoltiden arbetade jag extra på en zoobutik, så djur och natur har alltid varit en viktig del i livet.

Som grabb deltog jag i Friluftsfrämjandets olika aktiviteter i Storvreta (norr om Uppsala) där jag växte upp, samt när vi blev äldre i samma organisations aktiviteter i Uppsala. Närheten till Fyrisån gjorde att jag spenderade mycket tid med att fiska och i samband med detta kika på alla fåglar som också fanns

Foto: Roffe Andersson

Ulric Ilveus i samtal under en Bioblitz.

i och runt ån. Tycker ni om nattsångare kan jag rekommendera en kanottur längs ån en försommarnatt.

Fågelskådandet kom igång ordentligt när jag var 18 år och tog körkort, samt hade råd att köpa min första tubkikare i form av en gammal klassisk ”blykowa”. Mesta delen tillbringades i norra Uppland och då främst i Ledskärsområdet. Vendelsjön besöktes ofta och självklart Hjälstaviken. Dessa lokaler var vid denna tid inte alls lika lättskådade som idag då fågeltorn saknades och framförallt Vendelsjön var mer eller mindre igenväxt.

Mitt första besök vid Angarnssjöängen var våren 1995, efter att jag och min hustru samt äldsta son flyttat till Vallentuna. Efter det är sjöängen min hemmalokal och jag har lagt mycket tid i och runt naturreservatet. 2012 blev jag invald i Angarngruppens styrelse och är i nuläget både vice ordförande och sekreterare.

När det kommer till fågelskådandet är höjdpunkterna att lyssna på ugglor och nattsångare. Jag har också lagt mycket tid på att inventera fåglar samt delta i Naturskyddsföreningens projekt för vitryggig hackspett, där jag hjälper till att inventera arten i lämpliga områden.

De senaste 25 åren har jag besökt Öland ett par veckor per år med fokus på fåglar, samt att jag gärna åker till Norrland i samma syfte. Att åka på drag för ovanligare arter ger en krydda på tillvaron och då jag reser mycket i Sverige samt även globalt, försöker jag att hitta tid för lite skådande där jag befinner mig för tillfället.

Med åren har intresset för andra taxa ökat och jag lägger mycket tid på olika aktiviteter för att lära mig mer om kärlväxter, svampar, lavar och ryggradslösa djur och då främst nattfjärilar. Från våren till hösten lyser det nästan alltid minst en ljusfälla hemma i trädgården, eller på landet i Norrtälje skärgård. Intresset ligger i att se vilka arter som finns, så varje dag vittjas fällorna och alla djur släpps efter att jag fotat av dem för en senare artbestämning och rapportering på Artportalen. För mig är det viktigt att inte avliva några djur utan går det inte att artbestämma, via foton eller observationer, så lämnar jag dem hellre obestämda. Jag deltar gärna på olika nattlys och de sista två åren har jag även börjat använda feromoner för att locka till mig olika typer av fjärilar. Att använda feromoner är en helt fantastisk metod, som lockar till sig arter man aldrig annars skulle få se.

Inom Angarngruppen vill jag främst arbeta för att öka intresset för biologisk mångfald genom att leda aktiviteter såsom Bioblitz och Nattlys. Genom att öka kunskapen om Angarnssjöängens värde kan vi bättre visa på varför naturreservatet är värt att kämpa för.

Mattias Ödevidh - styrelsemedlem

Jag heter Mattias Ödevidh och bor i Vallentuna tillsammans med min familj. Mitt första besök vid Angarnssjöängen var med min fågelskådande mor i slutet av 1980-talet. Tillsammans såg vi en brun kärrhök jaga fram tätt över vassen. Min första exkursion med Angarngruppen var i mars 2007. Det var en samexkursion med Stockholms Ornitologiska Förening. Några år efter började jag delta mer aktivt på månadsrundorna. I Angarngruppens styrelse blev jag invald 2016, först som suppleant i informationssektionen. Redaktör för Rallen har jag varit i fem år nu, sedan 2019. Ytterligare en uppgift i Angarngruppens styrelse är att vara föreningens

Trivs vid äldre tall i Porjus. Foto: Sandra Ödevidh

korrespondent i tidskriften Fåglar i Stockholmstrakten.

Skogen har varit en del av mitt liv sedan barndomen. Naturupplevelserna som jag tidigt hade tillsammans med min bror och mina föräldrar etsade sig tidigt in i mitt väsen. Är egentligen mer av en ”skogsmänniska” än en ”sjöängsmänniska”. Kanske beror detta på mitt skogssamiska hjärta.

Gillar att ströva omkring bland skogens städsegröna barrträd och observera min omgivning med alla sinnen. Att se äldre tallar med grova nedåtskruvade grenar och pansarbark, att gå på mossrik mark i skuggan av gamla granar, eller att höra vinden blåsa genom trädkronorna ger en härlig känsla som alltid griper tag i mig. Likaså att vandra ut på en myr och gnugga in bladen från skvattram eller pors i händerna, för att därefter känna doften av mörkgrön växtlighet i handflatorna. Skogen är mitt syre och ett från omvärlden skyddande värn som aldrig sviker.

Foto: Mattias Ödevidh

Lavskrikan gillar också gammelskogen.

Har under åren utvecklat en stark passion för riktigt gamla tallar och tallskogar med lång kontinuitet. På dagsutflykter och utenätter åker jag oftast till sådana platser. Ibland åker jag även på längre resor för att besöka skogar med grova mårmårstallar, stående döda furor och gråsilvriga lågor. Har fina minnen från besök vid mäktiga tallar runtom i landet, från exempelvis Muddus och Drevfjällen. Favoritlokaler att skåda fågel på är främst i skogen, på fjället och vid Falsterbo om hösten. Andra taxa än fåglar som intresserar mig är vedsvampar såsom tickor, även om mina kunskaper om dessa nedbrytare är begränsade.

Det senaste året har mitt fågelskådande delvis handlat om att inventera tjäderlekplatser norr om Stockholm, främst i Tärnanområdet, ett skogsområde som jag tillsammans med andra försöker värna om. En kvällssittning med inflygande tjädertuppar i trädkronorna, följt av en övernattning för att tidigt på morgonen betrakta tjäderleken är en upplevelse i sig. Likaså kan det vara fint att om vintern först höra meståget närma sig på avstånd, och någon minut senare omringas av småfåglarnas tjatter och se både tofsmesar och talltitor söka efter föda i de närmaste träden, för att sedan dröja sig kvar tills meståget långsamt försvinner bort i skogen och det blir alldeles tyst. Att sitta stilla på en och samma plats i naturen, och verkligen lyssna kan ge subtila förnimmelser av hög kvalitet.

Skådar nog mer för själva upplevelsen än artkryssandet. Gillar det spontana och oförutsägbara i fågelskådningen. Att vara ute i skogen och ströva får mig att känna mig mer sammanlänkad med naturen och årstidernas skiftningar. Kunskap om skogens arter och etnobotanik gör både skogsvistelsen och livet rikare. Vi människor lever trots allt både i och av det som finns i naturen. Därför är vi beroende av att de ekosystem som omger oss inte far illa. Naturen är själv den främsta intressenten för sitt eget välbefinnande. Med ovanstående i åtanke tycker jag att det är värdefullt att bidra till Angarngruppens arbete och stå upp för de tusentals arter vars röster inte hörs. Därför försöker jag också i samverkan med andra skydda äldre skog i närområdet, något som verkligen behövs för att bevara artrikedomen i våra trakter.

Kenneth Olausson - styrelsemedlem

Kenneth med kamera i snö 2016. Foto: Annika Johansson

Om ni hade varit i ett specifikt område i nordvästra Jämtlands fjällvärld under 1960-talet så hade ni troligen sett en liten grabb ivrigt springa runt och meta öring i bäckar och tjärnar. Naturen var lekplatsen och så snart som jag kunde gå var jag fri att utforska allt spännande som fanns där. Det blev redan i tidiga år möten med mycket av det vilda som finns i fjällvärldens landskap. Men som för så många andra vid den här tiden så packades bohaget och en flytt genomfördes mot söder för att söka bättre förutsättningar för arbete och studier.

För min del blev det efter grundskola, musikgymnasium och musikhögskola. Jag gick i kompositionsklassen men kom sedan att under många år arbeta som lärare och prefekt på musikhögskolan. IT-utvecklingen tog fart och jag var med och byggde upp ett forskningsinstitut i gränslandet mellan konst och teknik som jag även blev VD för. 2006 var det dags för nästa steg med start av olika bolag med utgångspunkt i innovation och entreprenörskap – från idé till produkt.

Efter många hektiska år med mycket arbete så började hjärtat krångla 2016. Hjärtat lagades och jag bestämde mig för att avsluta det jag höll på med och att åter till stor del vistas i naturen. Frågan blev, vad skulle jag då göra? Jag hade visserligen fågelskådat sedan början av 2000-talet och inventerat fågel sedan 2013 så det var en given del. Men något fattades. Svaret kom när jag tänkte på att kombinationen av konstnärlig utbildning och stort naturintresse borde bli naturfotografering. Jag köpte en kamera och på den vägen är det. Det har blivit en massa bilder tagna de senaste åren vilket lett till utställningar, bildvisningar/föreläsningar, placeringar i fototävlingar, artiklar, två egna böcker, medverkan i andras med mera. Förutom fotograferandet och det som följer med där ägnas en del av tiden i naturen åt guidning, inventering, ringmärkning och naturvård. Under pandemiåren blev det som för många andra hemmaplan som gällde och eftersom jag bor i Åkersberga så var Angarnssjöängen det naturliga valet.

Det blev många timmar där och Angarngruppen tyckte väl 2022 det var lika bra att välja in mig i styrelsen eftersom jag ändå verkade bo i naturreservatet. Så om ni ser någon i Angarn som verkar ha bytt ut metspö mot kamera och Jämtlands fjällbäckar mot en sjöäng i Vallentuna så kan det vara undertecknad. Benen är inte lika lätta som i unga år så det går lite långsammare numera men glädjen av att kunna vistas ute i naturen, upptäckarlusten och viljan att möta naturens invånare i deras egen miljö är fortfarande lika stor.

Vi ses i Angarn!

Sträckande brun glada sedd i Stockholmsområdet

Brun glada. Foto: Kenneth Olausson

Under hösten förekommer ett förhållandevis rikligt sträck av flyttfåglar över Stockholmstrakten. Det gäller bland annat gäss, rovfåglar, ringduvor och kråkfåglar. Många av dem kommer inströckande till Uppland och Sverige från öster via Åland. Dessa dagar sträcker också mer sällsynta rovfåglar förbi.

AV **KJELL ERIKSSON**

I Stockholmstrakten finns det ett flertal högt belägna platser där detta sträck mer eller mindre regelbundet bevakas. Här kan nämnas Mälarklippan vid Blackeberg i Bromma, Trolldalstippen på Lidingö, flera platser på Järvafältet och inte minst Gåseborg, en fornborg i Järfälla. Även i trakten av Angarnssjöängen finns en mycket lämplig plats för att observera sträckande fåglar. Det är Högdalatippen, en gammal nedlagd soptipp, cirka tre kilometer söder om Angarnssjöängen, där man har en milsvid utsikt över delar av den sydöstra delen av Uppland och vidare ned mot Stockholms innerstad. Under höstarna brukar jag sporadiskt besöka tippen vid lämpligt sträckväder. Den fjärde oktober under den gångna hösten var jag på plats och det förekom då på vanligt vis ett tämligen talrikt rovfågelssträck mot sydväst in över de norra delarna av Storstockholmsområdet. 48 ormvråkar och 39 sparvhökar sågs passera förbi under dagens lopp. Ovanligt många blå kärrhökar, 13 - 14 exemplar, sträckte också förbi denna dag. De kom sträckande, som de brukar, uppifrån Angarnsjöängen och då mestadels på låg höjd över trädtopparna. Ovanlig var också den bruna glada som klockan 10.27 sågs strax söder om Högdalatippen när den lite lojt kretsande drog bort mot sydväst över den södra delen av Vallentunasjön och vidare mot sollentunahållet. Påföljande dag gick jag in på Artportalen och fann att en brun glada hade observerats på flera andra platser över de norra delarna av storstockholmsområdet den fjärde oktober.

Klockan 11.21 såg en fågelskådare, från sin bostad i Solna, en brun glada över Kista – Helenelund. (Jag antar att det är fråga om samma glada som sågs vid Högdalatippen tidigare under förmiddagen då arten är så pass ovanlig i Uppland under oktober månad). Något senare, mellan 11.30 och 11.35, rapporterades en brun glada över Järvafältet på Artportalen av ett flertal personer. Strax efter klockan tolv sågs av allt att döma samma bruna glada, vilken drog bort mot sydväst över Gåseborg, vid Görvelns naturreservat i Järfälla.

Som visas ovan är det många som skådar fågel i Stockholmsområdet under fina sträckdagar under hösten.

Rovfåglarna vid Angarnssjöängen

Möte med havsörn. Foto: Kenneth Olausson

En miljö som Angarnssjöängen med sin biologiska mångfald fungerar förstås som ett uppdukat smörgåsbord för rovdjuren. Inte minst märks det på rovfåglarnas idoga födosökande i och kring reservatet. Men hur många arter rovfågel har observerats? Vilka häckar, vilka rastar och vilka har bara observerats någon enstaka gång? Kenneth Olausson går i denna fjärde artikel om fågelflytt och fåglarna i Angarnssjöängen igenom vilka rovfåglar som ses och setts vid sjöängen genom tiderna.

AV **KENNETH OLAUSSON**

Genom tiderna har 24 rovfågelarter observerats vid Angarnssjöängen. Minst nio arter häckar i eller i anslutning till naturreservatet. Andra passerar på flytt, en del som häckar i andra typer av biotoper kommer på besök och några rariteter har genom tiderna plötsligt bara dykt upp. I Sverige som helhet har 35 rovfågelarter observerats varav 17 häckar regelbundet. Nedan följer en genomgång av arterna i Angarnssjöängen.

En genomgång av rovfåglarna vid Angarnssjöängen kan indelas på olika sätt. Ett sätt är:

1. Häckar regelbundet i eller i anslutning till naturreservatet.
2. Allmän förekomst men häckar inte.
3. Mindre allmänna men förekommer regelbundet.
4. Sällsynta som inte observeras regelbundet.

5. Rariteter som endast observerats någon enstaka gång.
6. Arter som borde kunna komma på besök men ännu inte gjort det.

I nedanstående artgenomgång finns med utgångspunkt från Svensk fågeltaxerings skrift *Sveriges fåglar 2022* information om hur många par som uppskattas finnas i Sverige och hur trenden under 2000-talet sett ut för arten. Var de häckar och var de övervintrar finns också beskrivet men då från andra källor. Gällande Angarnssjöängen utgår genomgången från hur ofta de olika arterna dyker upp, när de brukar komma förbi och hur många de brukar vara.

Låt oss börja artgenomgången med de som häckar i eller i anslutning till Angarnssjöängen.

1. Häckar regelbundet i eller i anslutning till reservatet

Fiskgjuse (*Pandion haliaetus*)
I Sverige: 4100 par. Efter en uppgång under slutet av 1900-talet så stabiliserade fiskgjusen sig kring 2010 på nuvarande nivå men minskar möjligtvis i antal nu. Häckar i skogsterräng med tillgång till fiskevatten över hela landet utom i fjällen och på Gotland. Cirka 40 % av Europas bestånd häckar i Sverige och Finland. Övervintrar huvudsakligen i Västafrika.
Vid Angarnssjöängen: Tre till fyra par synes häcka inom fiskeavstånd till Angarnssjöängen vilket gör att några ses i stort sett dagligen under sommarhalvåret. Andra individer passerar under flytten på vår och höst. Tidigaste observation under året är 27 mars (2003 och 2017) och den senaste 8 oktober (2017). Flest antal individer brukar synas under augusti då upp till 10 olika individer observerats under samma dag.

Havsörn (*Haliaeetus albicilla*)
I Sverige: 900 par, ökar. Häckar framförallt efter Östersjökusten och vid större sjöar i södra Sverige men är idag spridd i allehanda miljöer runt om i landet. Havsörnarna i norr flyttar söderut. De äldre paren kring Östersjön och södra Sverige stannar ofta medan de yngre flyttar. Av de som flyttar stannar många inom Sverige medan andra kan ta sig ner till Mellaneuropa. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Ett äldre par synes häcka i närheten av sjöängen då de i stort sett dagligen observeras. Utöver dem ses havsörnar kontinuerligt på sträck, rastande och förbiflygande. Under våren har som mest 10 individer setts under samma dag och under hösten 15 individer.

Fiskgjuse med gädda. Foto: Kenneth Olausson

Brun kärrhök *(Circus aeruginosus)*
I Sverige: 1500 par, stabil. Häckar i vassrika slättsjöar, havsvikar och småvatten i framförallt Götaland, Svealand och efter Norrlandskusten. Övervintrar i Medelhavsländerna och Västafrika.

Brun kärrhök i motljus. Foto: Kenneth Olausson

Vid Angarnssjöängen: Brun kärrhök häckar i stort sett årligen med ett till tre par. Något enstaka år har fyra par häckat, något annat år har häckning uteblivit. Förutom de häckande fåglarna ses andra individer som häckar i närliggande område födosöka i sjöängen. Sträckande individer går även de ofta ned för att födosöka under vår och höst. Tidigaste observation under året är 18 mars (2007) och den senaste 13 oktober samma år.

Ormvråk (*Buteo buteo*)
I Sverige: 31 000 par, ökar. Häckar i skogsmark över hela Sverige utom i fjällen och i de nordligt fjällnära skogarna. Flest i södra Sverige. Cirka 5 % övervintrar i södra eller mellersta Sverige medan de flesta av de övriga flyttar till västra Europa.

Vid Angarnssjöängen: Häckar med flera par i närområdet. Under vår och höst kan sträckande fåglar ses i stora antal där dagssiffror med fler än 80 fåglar noterats vid flera tillfällen under oktober.
Några enstaka individer kan övervintra under vintrar med lite snö.

Bivråk (*Pernis apivorus)*
I Sverige: 6600 par, stabil. Häckar i skogsmark, främst i tät ogallrad skog. Finns i hela Sverige utom på Gotland och i delar av Norrlands nordligaste inland. Övervintrar i tropiska Afrika.
Vid Angarnssjöängen: Häckar med ett eller flera par i närheten av Angarnssjöängen. De ses under häckningstid flyga med föda i olika riktningar vilket då ger olika häckningsplats.

Under framförallt sensommar och höst ses sträckande bivråkar. Som flest har 28 individer observerats under samma dag. Den tidigaste observationen under året är gjord den 3 maj (2008) och den senaste 4 oktober (2014).

Sparvhök *(Accipiter nisus)*
I Sverige: 44 000 par, stabil. Häckar i skog i hela landet upp till granskogsgränsen, enstaka häckningar i fjällbjörkskogen. Övervintrar mestadels i sydvästra Europa.
Vid Angarnssjöängen: Häckar i anslutning till området och ses regelbundet födosöka. Många ses under vår- och höststräck där fler än 60 individer observerats vid olika tillfällen.

Duvhök *(Accipiter gentilis)*
I Sverige: 7600 par, minskar. Häckar i hela landet i skog där det finns tillräckligt stora träd för deras bo. De äldre fåglarna stannar oftast kvar under vintern medan de yngre drar söderut dock sällan ut ur Sverige. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Häckar i anslutning till området och ses regelbundet födosöka. Ungfåglar ses sträckande under vår och höst. Högsta dagssiffran är fem individer som observerats vid tre olika tillfällen.

Tornfalk *(Falco tinnunculus)*
I Sverige: 9600 par, ökar. Häckar i hela landet inklusive lågfjällsmiljö. I Skåne och på västkusten stannar en del tornfalkar kvar över vintern medan det stora flertalet övervintrar i Västeuropa.
Vid Angarnssjöängen: Häckar i anslutning till området och ses regelbundet födosöka. Sträckande, rastande och förbiflygande fåglar ses också regelbundet. Tornfalk har setts under årets samtliga månader.

Foto: Kenneth Olausson

Bivråk med getingbo i klorna.

Foto: Kenneth Olausson

Lärkfalk på insektsjakt.

Lärkfalk *(Falco subbuteo)*
I Sverige: 3500 par, ökar. Häckar i hela landet utom i fjällen. Är fåtalig i Norrlands inland och på västkusten. Övervintrar i tropiska Afrika.
Vid Angarnssjöängen: Lärkfalk häckar i anslutning till området och ses regelbundet födosöka. Under både vår och höst ses sträckande fåglar ofta stanna upp för att jaga över sjöängen. Som mest har 13 samtidiga lärkfalkar observerats vilket skedde i maj 2020. Den tidigaste observationen under året är gjord 18 april (2004) och den senaste 27 september (2017).

2. Allmän förekomst men häckar inte

Blå kärrhök *(Circus cyaneus)*
I Sverige: 400 par, stabil. Häckar på myrar upp till trädgränsen från Jämtland/ Ångermanland och norrut. Häckar även på videmattor och myrmarker uppe på fjällheden samt i mindre öppningar i sluten skog, både fjällbjörkskog och granskog. Övervintrar i Västeuropa. Alltfler stannar över vintern i södra Sverige. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Födosöker regelbundet under höststräcket. Under våren ses enbart enstaka fåglar då sträcket då går mer österut. Flest observationer görs under senare delen av september och första halvan av oktober då upp till 13 individer setts under samma dag. Har observerats under årets samtliga månader.

Foto: Kenneth Olausson

Fjällvråk som spanar ner mot marken.

Fjällvråk *(Buteo lagopus)*
I Sverige: 3000 par, stabil. Häckar i fjäll- och skogstrakter i norra Sverige. Övervintrar i Sverige, Danmark men framförallt i Östeuropa. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Ses sträckande under vår men framförallt under hösten. Största antalet som observerats under en dag är 48 individer vilket var den 20 oktober 1996. Över 20 individer har setts vid fyra tillfällen. Någon eller några individer brukar övervintra i eller i närheten av naturreservatet.

3. Mindre allmänna men förekommer regelbundet

Kungsörn *(Aquila chrysaetos)*
I Sverige: 680 par, stabil. Häckar i skog med tillgång till kraftiga boträd samt i klippstup i fjällmiljö. Finns troligen i alla landskap utom i Blekinge. Det geografiskt tätaste beståndet finns på Gotland men den absoluta majoriteten av de svenska kungsörnarna häckar i de skogsklädda delarna av biologiska Norrland. Övervintrar oftast i mellersta eller södra Sverige men många adulta fåglar stannar i häcknings- eller nära häckningsområdet året runt. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Ses sträckande eller förbiflygande vid några få tillfällen varje år. 2012 var ett undantag då observationer gjordes vid 13 olika tillfällen. I nästan alla fall är observationerna gjorda från sen höst till tidig vår.

Röd glada *(Milvus milvus)*
I Sverige: 3500 par, ökar. Häckar i miljöer som kan erbjuda både jordbruksmark och skog. Sprider sig norrut och häckar nu åtminstone upp till Uppland. Äldre fåglar stannar till stor del i södra Sverige medan de yngre oftast övervintrar i Mellaneuropa, främst i Frankrike.
Vid Angarnssjöängen: Även om observationerna fortfarande inte är så täta så har de blivit allt vanligare de senaste åren där 2023 gett 12 olika observationer. I somras sågs och fotograferades också den första ungfågeln i området vilket tyder på att en inte alltför avlägsen häckning finns.

Brun glada *(Milvus migrans)*
I Sverige: 50 par, ökar. Häckar i skog med sjöar och vattendrag i framförallt Norrbotten, Västergötland och Skåne. Spridda häckningar blir alltmer vanliga även i andra landskap. Övervintrar i tropiska Afrika. Rödlistad som starkt hotad.
Vid Angarnssjöängen: Observationerna i Angarnssjöängen börjar nu bli årliga. Tre olika observationer under samma år (2020) är bäst hittills. I år (2023) två observationer. De flesta observationerna är gjorda i maj.

Röd glada 1k vid sjöängen. Foto: Kenneth Olausson

Stäpphök *(Circus macrourus)*
I Sverige: Häckar inte i Sverige vad man vet men finns häckande i Finland. Traditionella häckningsplatser är i sydliga delar av östra Europa och i Centralasien där stäpperna i Kazakstan varit centrum för stäpphökens utbredningsområde. Fåglarna i Centralasien övervintrar i nordöstra Afrika eller i Pakistan/ Indien. Fåglarna som häckar i Finland och däromkring övervintrar i Västafrika. Utbredning och flyttmönster har snabbt ändrats. Om de inte redan finns så har vi dem snart häckande i Sverige.
Vid Angarnssjöängen: Årligt rastande och sträckande. De senaste åren har flera observationer per år där 2019 toppar med sex observationer följt av 2023 med fem. De flesta observationerna är gjorda under september.

Stäpphök över vassen. Foto: Kenneth Olausson

Pilgrimsfalk *(Falco peregrinus)*
I Sverige: 480 par, ökar. Häckar främst i klippbranter men även på blöta myrar i Norrland. Den finns numera i hela Götaland, i fem län i Svealand samt i samtliga Norrlandslän. Övervintrar i västra och sydvästra Europa, Nordafrika men numera även i södra Sverige. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Årligt rastande och sträckande. Observeras cirka tio gånger per år. Den tidigaste observationen under året är gjord 6 februari (1971) och den senaste 13 december (1975). De flesta observationerna handlar om ungfåglar och då framförallt under september månad.

Ängshök som rastar vid sjöängen. Foto: Kenneth Olausson

Stenfalk *(Falco columbarius)*
I Sverige: 4300 par, minskar. Häckar i barrskog och vid hyggen från norra Dalarna och norrut. Häckar även i fjällbjörkskog samt med några par på Öland. Övervintrar i västra och i sydvästra Europa. Några enstaka individer kan välja att stanna kvar i södra Sverige. Rödlistad som nära hotad.
Vid Angarnssjöängen: Rastar både på vår- och höststräck även om det är höstobservationerna som är vanligast. Det brukar ses mellan fem till tio individer per år. Rekordet på en dag är från 1 oktober 2005 då sex individer observerades sträcka förbi under en halvtimme. Den tidigaste observationen på året är gjord 23 mars (2001) och den senaste 5 november (2011).

4. Sällsynta som inte observeras regelbundet

Ängshök *(Circus pygargus)*
I Sverige: 60 par, ökar. Häckar framförallt på jordbruksmark med vall och vid slättsjöar. Främst på Öland men även på Gotland samt i ett litet antal på fastlandet från Skåne till Västmanland och norra Uppland. Övervintrar mestadels i västra Afrika.
Vid Angarnssjöängen: Ses någon enstaka gång under våren till hösten med några års mellanrum. Senast någon sågs var 2020 då två observationer gjordes. Första rapporten från Angarnssjöängen var 1981. Tidigaste rapporten under året är från 29 april (1993) och senaste är gjord 26 september (2003).

Aftonfalk (*Falco vespertinus)*
I Sverige: Häckar inte i Sverige utan i Östeuropa och Asien men även Finland har haft några häckande par även av denna fågel. Övervintrar i tropiska och södra Afrika.
Vid Angarnssjöängen: Har setts vid ett 20-tal tillfällen. Den första observationen skedde redan 1939. Den kanske mest remarkabla observationen skedde i samband med att den nya WWF-plattformen på Grävlingholmen invigdes då en aftonfalkshona visade upp sig extra fint.

Ormörn. Foto: Anders Axencrantz

Ormörn. Foto: Anders Axencrantz

5. Rariteter som endast observerats någon enstaka gång

Mindre skrikörn (*Clanga pomarina)*
I Sverige: Har på 2000-talet observerats i Sverige varje år utom 2015. Första observationen 1951. Häckar i Östeuropa och västra Asien. Vinterkvarter i södra Afrika.
Vid Angarnssjöängen: Ett fynd. Observerades sträckande mot väst 4 juni 2011.

Större skrikörn (*Clanga clanga*)
I Sverige: Har på 2000-talet observerats i Sverige varje år utom 2015. Första observationen 1901. Häckar i Östeuropa österut till Kina.
Vid Angarnssjöängen: Tre fynd. 1982, 1985 och 1987.

Ormörn *(Circaetus gallicus)*
I Sverige: 103 fynd, det första 1918. Häckar framförallt i norra Afrika, östra och södra Europa, och i Asien.
Vid Angarnssjöängen: Ett fynd. Observerades den 11 september 2020.

Dvärgörn *(Hieraaetus pennatus)*
I Sverige: 31 fynd, det första 1960. Häckar i östra och södra Europa, norra Afrika och delar av Asien. Eftersom den har ett mycket brett häckningsområde så flyttar den åt olika håll men den finns ständigt närvarande i södra Europa.
Vid Angarnssjöängen: Ett fynd. Observerades den 9 maj 2015.

Jaktfalk (*Falco rusticolus*)
I Sverige: 70 par, minskar. Häckar längs svenska fjällkedjan. Flest par i Norrbotten. De äldre fåglarna stannar om möjligt kvar kring reviret på vintern, de yngre flyttar söderut, ofta inom Sverige eller Norge.
Vid Angarnssjöängen: Två fynd, 1975 och 1999.

6. Vad kommer härnäst?
Det är som alltid svårt att sia om vilken som blir nästa nya rovfågelsart i Angarnssjöängen då det mest är tillfälligheter som avgör var rariteterna hamnar. Men stäppörn *(Aquila nipalensis)* eller svartvingad glada *(Elanus caeruleus)* borde kunna ligga bra till.

Referenser
Sveriges fåglar 2022. Utgiven av Svensk fågeltaxering och BirdLife Sverige.
Fåglarna i Sverige - antal och förekomst. Utgiven av Sveriges Ornitologiska Förening 2012.
Svensk ringmärkningsatlas volym 1 - 3. Utgiven av Naturhistoriska riksmuseet och Sveriges Ornitologiska Förening under åren 2001 - 2008.
Artfakta. *www.artfakta.se*
Artkatalog för Angarnssjöängenområdet. Stefan Paulins sammanställning av data över fåglar som genom åren rastat vid Angarnssjöängen.

Tack till Martin Green vid Lunds universitet och Svensk fågeltaxering för faktagranskning.

Tidigare artiklar i serien om fågelflytt och om fåglarna i Angarnssjöängen
Fågelflytten - ett spännande fenomen. Rallen nr 4 2022.
Fågelflytten - nordliga flyttare. Rallen nr 1 2023.
Vadarna vid Angarnssjöängen. Rallen nr 2 2023.

Naturvård vid Angarnssjöängen

Tranan är krumtyggad. Foto: Peter Ström

Först ett par glada nyheter. Styrelsen har en längre tid för Länsstyrelsen påtalat att stora delar av Klosterbacken håller på att helt fyllas av busksly. Svaret har varit, med hänvisning till den kraftigt nedskurna budgeten, att man måste avvakta. Men så plötsligt och lite oväntat kom jobbet igång. När Stefan Paulin kom för att rensa holkar fann han att Länsstyrelsens personal var igång med att röja. Nu är det mesta av slyet på den sydvästra delen av Klosterbacken nedkapat. Man har även utfört viss slybekämpning på den lilla våtmarken nedanför.

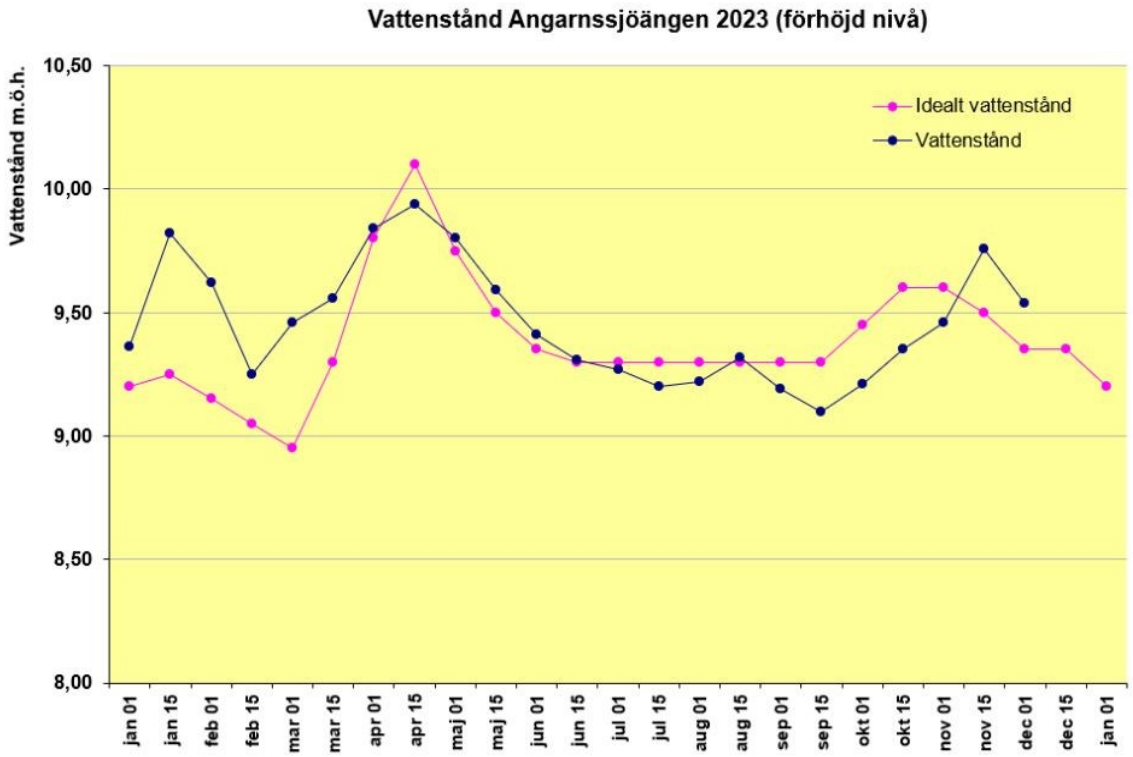

Vattenståndskurvan vid Angarnssjöängen - skillnaden mellan ideal och faktiskt nivå.

På lika glädjande sätt upptäckte vi på oktoberrundan att arbete pågick för fullt med den dåliga spången över Lingsbergsån. Nytt friskt virke är på plats och man kan nu passera utan risk att trampa igenom. Stort tack till Länsstyrelsen!

Vattenståndet

Trots den regniga hösten har vattenståndet varit nära det önskade (det vill säga övre gränsen i vattendomen). Kanske för att man i vintras röjde, grävde upp och rätade ut mittdiket. De senaste veckornas kraftiga regnande har dock fått kurvan att stiga brant och är nu i mitten av november en bra bit över maxkurvan i vattendomen. Det höga vattenståndet ser man lätt från till exempel Midsommarberget. En orsak kan vara den dåliga avrinningen nedströms dämmet. Vattnet står nästan lika högt före som efter dammluckan. Den som vill följa vattenståndet kan hitta det på webbplatsen under fliken Angarnssjöängen/”Vattenstånd – om vattenregleringen”.

Samrådsmöte

I slutet av oktober deltog delar av styrelsen i ett samrådsmöte sammankallat av vår handläggare på Länsstyrelsen, Karin Joelsson. Som vanligt fanns flera av traktens fastighetsägare med liksom arrendatorer och flera representanter från Vallentuna kommun. De senare redovisade vad som planerades avseende dagvattenproblem från det ganska nya småhusområdet Gustavslund nordväst om Lingsberg. Även här rinner vattnet ner i sjöängen och översvämmar på sin väg stora delar av Lingsbergs marker. Dagvattnet kan säkert innehålla skadliga ämnen från villaområdet (till exempel från biltvättande). Kommunen planerar nu en infiltrationsdamm med diken och trummor både till och från denna. Sedan vidare i ett dike ner till Lingsbergsån. Arbetet planeras starta nästa år.

Vildsvinseländet

På mötet dryftades också länge och väl vild-

svinens vara eller icke vara. Alla var överens om att de är alldeles för många och kommunen försöker få till ett samarbete med jaktlag och jaktorganisationer.

Fågelmatning

Vildsvinens framfart på våra matningar har lett till viss misströstan och vi beklagar att matningen dröjt i höst men den kommer vara igång när Rallen publiceras. Stefan Paulin har snickrat en matare som går att hissa upp med en talja så att svinen inte kan nå den. Den har i skrivande stund just monterats i den kraftiga så kallade ”suptallen” alldeles intill handikapparkeringen vid Midsommarberget. Vår andra matning, den i Skesta hage, har drabbats av ytterligare en motgång genom att den fina björken vi har använt blåst omkull! Vi har nu flyttat matningen till en plats nära stigen, cirka 40 meter närmare parkeringen.

Nedblåsta träd

På tal om nedblåsta träd kan man lite här och var i reservatet se spår av stormen Babet och andra höstens oväder. Utöver den nämnda björken har till exempel en rätt stor ek i Stora Ekhammaren drabbats. Den är till hälften fallen i form av en rotvälta. Den lutar mot en annan ek nära stigen i sydvästra delen av dungen. Som tur är lutar den från stigen. Vi har rapporterat till Länsstyrelsen.

Foto: Tryggve Engdahl

Ovan och nedan, fallna träd.

Foto: Tryggve Engdahl

Programöversikt

Januari till mars 2024

OBSERVERA att alla ändringar och kompletteringar av programmet läggs ut på ***angarngruppen.se*** så kolla för säkerhets skull där innan du ger dig ut.

3 januari onsdag. **MÅNADSRUNDA**. Samling vid Örsta klockan 08.30. Värd Ulric Ilveus.

13 januari lördag. **TITTA NER.** Fokus på träd och buskar i vinterskrud. Samling Örstaparkeringen klockan 10.00. Värd Bo Eknert.

20 januari lördag. **ÖRNKOLLEN**. Samling klockan 07.30 vid infartsparkeringen norr om Vallentuna station vid Korallens vårdcentral. Anmälan till exkursionens värd: Ulric Ilveus.

28 januari söndag **FÅGLAR INPÅ KNUTEN**. Skesta hage klockan 09.00. Värd Stefan Paulin.

6 februari tisdag, klockan 19.00. **HUR GÅR DET FÖR SVERIGES VÄXTER**. Mora Aronsson. Mer information kommer på webbplatsen.

7 februari onsdag. **MÅNADSRUNDA.** Samling vid Örsta klockan 07.30. Värd Karin Hendahl.

6 mars onsdag. **MÅNADSRUNDA.** Samling vid Örsta klockan 07.30. Värd Stefan Paulin.

7 mars torsdag, klockan 19.00. **HUR GÅR DET FÖR SVERIGES INSEKTER?** Mattias Jonsson från SLU berättar. Mer information kommer på webbplatsen.

Guidade fågelexkursioner, medlemskap, frågor: kontakt@angarngruppen.se, tel. 070-227 45 13.

Angarngruppens styrelse

Ordförande: Gunnar Hesse
tel. 070-556 66 34
gunnarhesse@hotmail.com

Vice ordförande och sekreterare:
Ulric Ilveus
tel. 073-960 05 57
ulric@ilveus.se

Kassör:
Stefan Paulin
tel. 070-227 45 13
kontakt@angarngruppen.se

Inventeringssektionen:
Erik Koppe
tel. 070-899 47 77
erik.koppe56@gmail.com

Naturvårdssektionen:
Tryggve Engdahl
tel. 070-725 79 15
tryggveengdahl@live.se

Kenneth Olausson
tel. 070-592 68 63
kenneth@komp.se

Informationssektionen - Rallen:
Mattias Ödevidh
tel. 073-890 55 09
rallen@angarngruppen.se

Björn Nordling
tel. 070-580 44 06
webred@angarngruppen.se

Medlemsregistret:
Elisabeth Lundgren
tel. 070-495 57 60
elisabeth.lundgren@fibermail.se

NÄSTA NUMMER AV RALLEN
Kommer ut i februari.
Manusstopp: 5 februari 2024.
Idéer, textförslag och fotografier mottages tacksamt av Mattias Ödevidh på e-postadress: rallen@angarngruppen.se
Redaktion och form: Mattias Ödevidh
© Angarngruppen och respektive författare
© Fotografier respektive fotograf